

Fjällkon

SVENSK FJÄLLRASAVELS TIDSKRIFT nr 2/2013

Välkomna till Västerbotten!

KALLELSE TILL ÅRSSTÄMMA

2-4 Augusti 2013

Våran "stämmogeneral", den gamle ordföranden Anders Jonört hälsar oss alla varmt välkomna till Sveriges fjällko-centrum, Västerbotten!

INFORMATION

Kostnad för stämman inklusive boende blir 1250kr med boende i 2 och 4 bäddstugor, dusch och toa i servicebyggnad. Kostnaden för eventuellt fika på ostens hus och för söndagens lunch är inte inräknad.

För frågor ring Anders Jonört 070-3594677.
Anmälan till Evy Schale 070-5811185.

PROGRAM

FREDAG DEN 2/8

Vi träffas på Lufta camping för incheckning, kl 1300 avfärd till ostens lager i Ånäset, vi tränger ihop oss i bilarna och samåker så mycket vi kan så vi slipper vara en 20bilar lång karavan på E4. På Ostens lager lagras den berömda "Västerbottensosten" i 12 månader innan den går till butik.

Ostmästare Ola Larsson från Norrmejerier berättar allt om ostens historia, för den som vill finns möjlighet att köpa ost direkt från lagret. Dessutom finns möjlighet att dricka kaffe eller äta något lättare för den som vill. Sen åker vi till Flarkbäcken för till Anders och Mia Jonört för att titta på deras 50fjällkor i lösdrift, gården producerar kravmjölk. När vi beskådat djuren färdigt och fått en utförlig redogörelse av Anders kring kofamiljer och annat intressant åker vi tillbaka till Lufta camping.

På Lufta äter vi middag och roar oss, till efterrätt blir det glass från "glassbonden" i Vännäs, dom kommer och pratar om sitt gårdsmejeri där dom gör glass i olika smaker från sina SKB-kor.

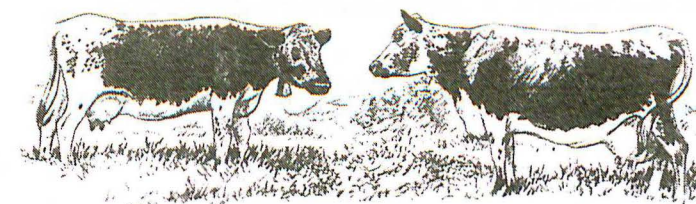
LÖRDAG DEN 3/8

Frukost på Lufta. Avfärd till Lövånger där Sven Ahlberg med familj visar sin nystartade fjällrasbesättning. Familjen har tagit över Göran Ceders gård i Gärde och håller där ca 35-40 fjällkor i en uppbyggd kortbåslagård. Gården är kravcertifierad. Vi beskådar djuren och när vi blir hungriga åker vi nästan kring Lövånger för lunch.

Sen besöker vi Sten-Erik och Eva Eriksson i Bodan Lövånger, dom har drygt 20 fjällkor i kall lösdrift med många intressanta idéer och egna lösningar. Även dom kravproducenter. På kvällen äter vi stämmomiddag på Lufta och håller på så länge vi orkar och vill.

SÖNDAG DEN 4/8

Frukost på Lufta och utstämning ur stugorna. Stämmoförhandlingar på Stenfors gård ett stenkast upp efter E4an. Lunch för dom som vill på Stenfors innan vi åker hemåt.

INNEHÅLL

KALLELSE TILL STÄMMAN	s 2
INNEHÅLL/REDAKTÖRSORDET	s 3
STYRELSEN	s 4
BOKRECENSION	s 5
FJÄLLNÄRATRÄFF PÅ GRÄSÖ	s 6-9
SLUTMJÖLKAT I MYRHEDEN	s 10-13
TJUREN ISE 29	s 14-17
GRÄLLEFAMILJEN	s 18-23

REDAKTÖRSORDET

Hej!

Mitt namn är Emma Nilsson och jag tar över arbetet med layouten för tidningen efter Kristina. Tänkte ta denna text för att presentera mig lite kort.

Är uppvuxen i Svartlå med Fjällkonörden Robert Nilsson som pappa. Själv delar jag inte samma passion för kor. Men jag älskar formgivning. Så ur den aspekten ser jag mycket fram emot att få arbeta med er medlemstidning.

Under gymnasiet flyttade jag till Uppsala där jag gick medielinjen med inriktning Fotografisk Bild. Flyttade efter studenten till Gustavsberg med min sambo. Pendlar dagligen till mitt arbete i Stockholm där jag jobbar som bildredigerare på Bygg- & Industrigross Sverige AB. Jag har ansvaret för skaffa fram och kvalitetssäkra bilderna till vår produktdata-tabas samt under våra katalogproduktioner.

Min förhoppning är att jag skall kunna bidra med min kunskap och intresse så att er medlemstidning blir så bra som ni vill ha den. Vid frågor eller synpunkter är det bara att höra av er!

Emma Nilsson

Redaktör och Ansvarig Utgivare:

Robert Nilsson
Övre Svartlå 515
961 98 BODEN
mobil: 070-663 21 92
korn@telia.com

Layout:

Emma Nilsson
Nelsonstigen 10
134 36 GUSTAVSBERG
mobil: 073-803 40 83
emma.ingrid.karolina@live.se

Tryck:

Kph Trycksaksbolaget AB,
Uppsala

Tidningen Fjällkon är Svensk Fjällrasavels medlemstidning som ges ut ca 4 ggr per år. Däremellan skickas aktuell information ut. Annonseringen med radannonser i tidning och info-blad med t.ex. "Köpes/Säljes" är gratis för medlemmar.

Samtliga artiklar i Tidningen Fjällkon är författade av redaktionskommittén om ej annat anges. Åsikter framförda i signerade artiklar delas inte automatiskt av Svensk Fjällrasavel, utan är författarnas egna. Tidningen får i korta drag citeras om källan anges. Eftertryck är dock förbjudet utan skriftligt tillstånd från Svensk Fjällrasavel.

ISSN 1401-7806
Utgivningsbevis PRV nr 21560

Medlemsavgift:
300:- insättes årligen helst på Svensk Fjällrasavels BG 5361-8070. OBS! Skriv ditt namn och adress!

Omslagsbild:
Foto: Eva Nilsson

Ordförande:

Robert Nilsson
Övre Svartlå 515
961 98 Boden
tel: 0928-401 06
mobil: 070-663 21 92
e-post: korn@telia.com

Vice ordförande:

Robert Eklundh
Kanalvägen 904
811 95 Järbo
tel/fax: 0290-705 25
mobil: 070-317 73 51
e-post: nilsesihyttan@telia.com

Kassör:

Evy Schale
Killhult
312 98 Våxtorp
tel/fax: 0430-311 18
e-post: evy@schale.se

Sekreterare:

Louise Lindqvist
Andersfors 5797
820 70 Bergsjö
tel: 0652-530 33
e-post: gimskoggen@tyfon-mail.se

Ledamöter:

Thomas Lundholm
Brottan
820 77 Gnarp
tel: 0652-207 00
e-post: brottan@telia.com

Göran Lundström
Blecket-Bergvägen 29
79592 Rättvik
tel: 070-593 66 13
e-post: goran.lundstrom@yahoo.se

Annelie Söder
Kläcklinge Lyckan
355 96 Kalvsvik
tel: 0730-59 46 95
e-post: anneliesoder@hotmail.com

Suppleanter:

Lars Halvarsson
Perjosvägen 5
782 75 Malungsfors
tel: 073-028 00 01

Anders Söderberg
Blecket-Bergvägen 29
79592 Rättvik
tel: 076-127 63 05

Valberedning (s. k.):

Ivan Eriksson
Torsvi Svanviken
745 99 Enköping
tel: 0171-830 35

Revisor:

Tove Klackenber
Västerlän 98
424 35 Angered

Livdjursförmedling:

Mårten Dahlberg
Mariebergs Gård 1296
872 96 Bjärträ
tel: 0612-532 67
fax: 0612-531 07
OBS! Tel. tid måndagar
12-13

Stambokföring:

Robert Nilsson
Övre Svartlå 515
961 98 Boden
tel: 0928-401 06
mobil: 070-663 21 92
e-post: korn@telia.com

Renrasighetsintyg:

Robert Eklundh
Kanalvägen 904
811 95 Järbo
tel/fax: 0290-705 25
mobil: 070-317 73 51
e-post: nilsesihyttan@telia.com

Fjällnära kommitté:

Ivan Eriksson (s. k.)
Torsvi Svanviken
745 99 Enköping
tel: 0171-830 35

Lars-Göran Lindgren
Lars Halvarsson

Avelskommitté:

Thomas Lundholm
Göran Lundström
Robert Nilsson

Tidningen Fjällkon

Redaktör och Ansvarig Utgivare:
Robert Nilsson
Övre Svartlå 515
961 98 Boden
tel: 0928-401 06
mobil: 070-663 21 92
e-post: korn@telia.com

STYRELSEN HAR ORDET

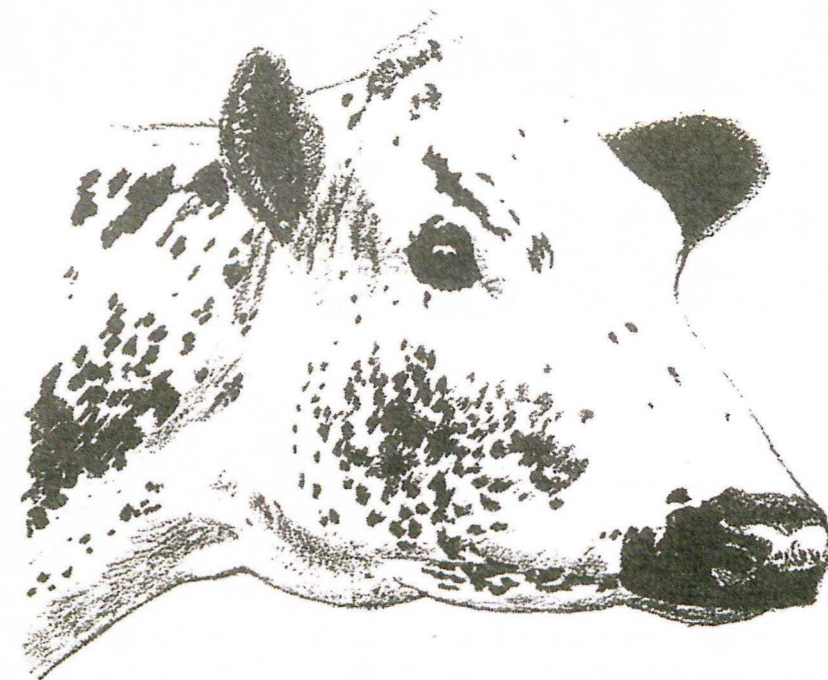
Hej på er alla i skördebrådskan, jag hoppas att det lyckas för er med grovfoderskörden mellan regnskurarna. Här uppe i norr så blev våren varm, så gräset har brådmognat en aning, följaktligen har vi i år tack vare en hel del regn på slutet, i praktiken inget uppehåll mellan vårbruket och vallskörden. Nåväl, nog med det jordiska, vi får hoppas på en bra sommar och sen är det bra med det

Detta nummer är nu det första med den "nya" uppsättningen redaktör och layoutare. Upplägget som delvis tvingats fram av tidsbrist är att jag får ta över som redaktör, vilket väl kan passa eftersom jag redan är ansvarig utgivare och ändå skriver en del. Som hjälp med layouten får vi min dotter Emma som vi lejer in för den tjänsten på samma premisser som tidigare Kristina lejdes in.

Vår målsättning är att göra tidningen än mer lättläst med tydligare rubriker och något "luftigare" sättning. Vi vill gärna ha in synpunkter på hur ni tycker vi lyckats så att vi om möjligt kan förbättra oss ytterligare. Naturligtvis vill vi även ha in mer material och ett stort tack till de medverkande i fjällnäraträffen och Lars-Göran som delar med sig av material till oss detta nummer. Mer av den sorten, tack!

Göran har bett om att få slippa sköta om stambokföringen på grund av arbetsbelastningen på hemmaplan och personliga skäl. Tillsviare tar jag över den sysslan så om ni har frågor kring detta så vänd er till mig ska jag svara så gott jag kan. Förhoppningen är att vi ska ha hunnit ikapp med utskickena av stambokscertifikat till stämman i sommar. Väl mött på stämman i Västerbotten, det kommer att ta ett tag innan vi igen får se så många fjällkor på kort tid som på denna stämman, ta chansen att vara med och säg din mening kring föreningens arbete!

Robert Nilsson

BOKRECENSION

JORDBRUK 2.0.1

THOMAS GUNNARSSON

Jag får boken prydd med betande fjällkor i min hand, av titeln att döma en introduktion av ett dataprogram om jordbruk eller något liknande. Förklaringen till titeln kommer i sista kapitlet som är en vision om en framtid då gammal "klokskap" och "sunt bondeförnuft" åter måste tas i bruk av ett samhälle som nästan glömt att det funnits. Naturligtvis är det ingen instruktionsbok typ "agriculture for dummies" som Thomas Gunnarsson skrivit, det är en personligt färgad exposé över samhällets och tidens korttänkthet kring frågor om lantbruket och i förlängningen landsbygden.

Thomas har ett långt engagemang i föreningen NOrdBruk tillsammans med bland andra Torgny Östling, Hans Röös och Leif Gustavsson vilka han nämner som inspirationskällor till boken. I boken ger han sin syn på problem kring en del av dagens

jordbruk, områden som han berör och som fått var sitt kort kapitel i den drygt 80sidor långa boken är historia, biodling, tekniken, klimatet, ekonomi, politiken, fjällkor och andra kor, sojakriget, agriculture out of WTO, köttberget. Inga små ämnen som ju ledigt var för sig skulle räcka för rejäla böcker, men en intressant mix av ämnen som vävs ihop och även den som inte delar alla åsikter och slutsatser har utbyte av den lättlästa och välskrivna boken. Sanningen är ju den att inte många av oss skulle ta oss igenom hel 300sidig bok om något av de ovan nämnda ämnena, att då få dom i mindre doser retar tanken och viljan att veta mer vilket är en bra egenskap hos Jordbruk 2.0.1

Boken rekommenderas varmt till läsning och eftertanke och kan beställas av författaren Thomas Gunnarsson på 070-9221688.

Text: Robert Nilsson

FJÄLLNÄRATRÄFF PÅ GRÄSÖ

Gräsö vandrarhem

Datum: lör.9/sön.10 mars 2013.

Vi var 10 stycken entusiaster som träffades på Gräsö denna helg. Trots 4 återbud, i sista stund, hade vi väldigt trevligt. Färjan vi skulle över med fick ett stopp mitt på sträckan, så vi blev lite försenade men det redde upp sig. Vi mottogs på vandrarhemmet av värdinnan och ägarinnan Ann-Britt Högström med kaffe, te och smörgåsar. I denna trevliga miljö blev det mycket ko-prat och om hur det hade gått med djuren det gångna året.

Efter lunch var det information och frågestund. Därefter hade vi en intressant föreläsare i Lars Gunnar Brovander med stort kunnande i foderfång och betets betydelse för flora och fauna idet äldre odlingslandskapet i Roslagen i allmänhet och på Gräsö i synnerhet.

Med bilder och berättande fick vi ta del av vad de flesta av oss egentligen redan håller på med i våra jobb med djuren, men kanske inte tänker på.

Eftermiddag och kväll ägnade vi åt att prata ko- och tjurlinjer och hur vi bäst kan föröka upp dem som är mest fåtaliga. Också hur vi ska nå ut till fjällnäraägare med den informationen så att vi inte tappar linjer och genetisk bredd i den fjällnära populationen. Skriv gärna- ni som har fjällnära- hur ni gör med era djur och vilken nytta ni har av dom, tex. Mjolk, fil, ost, kött osv. och skicka in till tidningen så vi alla kan ta del av era erfarenheter och inspireras att utveckla djurägandet.

Ett område som belystes och diskuterades var hur vi bättre ska synas i bla. tidning och hemsida och att vi i kommittén skall vara mer öppna och tillgängliga. Vi ska försöka bättra oss på den biten.

På söndagen, efter frukost, bar det iväg på studiebesök till 3 olika fjällnära/fjällkoägare som själva fick berätta om sin verksamhet på respektive gård. Först ut var Ditte Werner, sen Ingela Uhlås och till sist Eskesta gårdsmejeri. Läs deras egna historier.

Efter mycket frågor och prat om djuren var det dags att bryta upp och åka hem, var och en till sitt, efter en trevlig helg. Vi i kommittén tackar för i år. Kom gärna med förslag på plats för nästa års träff.

Med kohälsningar
Ivan Eriksson

Ivan på fisketur i "Arktis"? Foto: Mona Loberg

FAMILJEN WERNER Djursten, Gräsö

Agne och Ditte bor på Djursten, Gräsön, Agnes föräldrahem. År 1880 byggdes den "moderna" ladugården och den gamla träladugården revs. Fram till 1964 fanns det kor i ladugården, bla. rödkullor. Efter ett 35 årigt avbrott började vi med kor igen, 1999 leddes de två första rödkullorna in i ladugården.

Därefter har besättningen ändrats genom åren och vi övergick till fjällkor 2002. Vi upplevde det som att det lättare gick att hitta små djur. Alla som har varit i vår ladugård vet hur trång utgången är för både djur och utgödsling.

Under åren har vi haft 4 bås men sen i höstas är det 3 bås. Av Gräsöfonden (stöd för öns jordbruk) fick vi hjälp att köpa komadrasser, uppbyggda till 7 cm höjd. Numera har korna högsta liggkomfort från Holland, toppmodernt i gammal ladugård. För Ditte som är matmor innebär det stor arbetsbesparing då strö knappast behövs.

Idag har vi en fjällnära ko, Gullkrus efter 7 Sagar, underbart temperament. En fjällko Tjillivip efter Toker. En fjällkokviga, moder Tjillivip, fader 6873 Faramir. Hemmaskiftet runt gården (20 ha) består av hagmark, lite åker, men mest skog. Korna går på stora delar av skiftet men mycket är skogsbete och betetrycket blir därför bättre än väntat.

Korna har vi för sällskapet skull och för att hålla öppet runt gården. I sällskapet ingår också 4 roslagstackor.

Text: Ditte Werner
Foto: Anna Jansdotter

FAMILJEN UHLÅS Örbyhus, Uppland

Erik och Ingela Uhlås driver ett mindre lantbruk i norra Uppland, utanför Örbyhus. Familjen består även av 5 barn Edvin 10 år, Emil 9 år, Hanna 7 år, Agnes 5 år, Signe 3 år. Det är en KRAVgodkänd gård på ca 50 ha. Hälften är åker och bete, resten skog. Djuren på gården hålls i lösdrift på djupströbäddar med fritillgång på ensilage i storbalar. Förutom de 5 fjällnära korna och fjolårskalvarna så finns det även ett mindre antal köttraskvigor som köps in på hösten och är kvar ett år innan de slaktas och säljs i lådor till kund. Familjens mjölkkonsumtion tillgodser en fjällnära korna genom att den handmjölkas. Av mjölken görs även yogurt och ost.

De frigående hönsen ruvar fram kycklingar och värper ägg till hushållet. Från fårbesättningen som består av 60 gotlandstackor och 10 roslagstackor säljs skinnen, ull och garn i den egna gårdsbutiken, på hösten blir det även försäljning av lammlådor. På sommaren odlas en hel del grönsaker och bär i trädgården som sedan förädlas och lagras till vintern eller äts under säsongen, vilket gör att familjen kan vara självförsörjande på en stor del av maten. Överskottet säljs i gårdsbutiken.

Erik är fårklippare och fårskärsslipare samt arbetar med hyggesfritt skogsbruk. Och Ingela är vallhundsinstruktör och föder upp

Bordercollie till blivande vallhundar för får och nöt samt dansk/svenska gårdshundar. På hösten åker även Ingela runt och mönstrar gotlandslamm.

För närvarande finns det 4st bordercollie i olika åldrar och två dansk/svenska gårdshundar. På gården hålls även en del kurser i den nyrenoverade 1700-tals länkan. Med inriktning på fårskötsel, fårklippning, skinnsömning, fårskinnsömning och vallhundar m.m. Fjällnära korna är små sällskapligen som passar bra som hushållskor eller gå som dikor med kalvarna, därför trivs vi med dem och de kommer nog att öka i antal.

Text: Ingela Uhlås
Foto: Anna Jansdotter

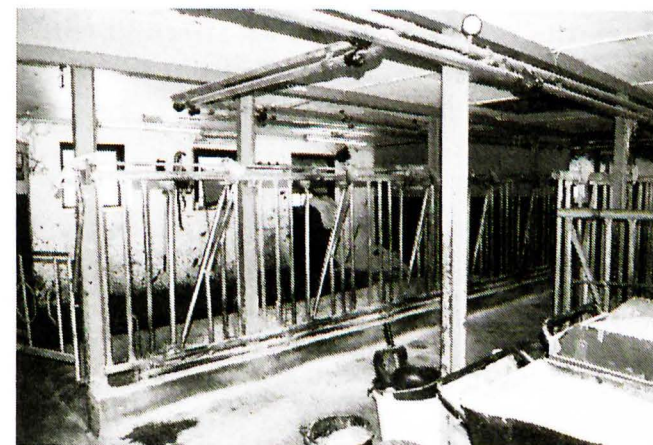
ESKESTA GÅRDSMEJERI Tierp, Uppland

Eskesta Gårdsmejeri drivs av två familjer. Vi sysselsätter 2½ personer med vår verksamhet och har inga övriga anställda. Vi har 20 stycken mjölkande fjällkor med tillhörande rekrytering. Tjurkalvarna kastrerar vi och behåller till slakt som mellankalvar.

Kossorna producerar ca 120 000 kg mjölk per år. Det resulterar i att mejeriet tillverkar ca 15 ton ost, 1,5 ton smör och ca 1,5 ton yoghurt och fil. All produktion är ekologisk, växtodlingen är certifierad men inte djuren och mejeriet. Det är ett medvetet val då vi inte känner att vi har så stor nytta av det. Men det kanske kommer.

Att vi valt fjällkon som mjölkko är för att det är en svensk ras och att fjällkon fungerar bra som marknadsförare, dessutom har de ju en bra proteinuppsättning för ostproduktion.

Text: Jeanette Söderblom Johnsen
Foto: Anna Jansdotter

SLUTMJÖLKAT I MYRHEDEN?

Vissa människor undgår en inte! Dom är slitstarka och genuina på ett speciellt sätt, så att dom inte riktigt lämnar en när man skiljs åt. Ett bra exempel på det är ett par mycket speciella och trevliga 74 åriga fjällkobönder, Birgitta och Gunnar Blomgren, som nu lägger mjölkningshandskarna på hyllan efter dryga trettio år som mjölkleverantörer, självklart måste "Fjällkon" komma på besök och saluera en jordbrukargärning som går utanpå det vanliga!

Jag har länge velat åka dit igen, dit till Myrheden, sen den där gången för dryga 20 år sedan då jag för första gången besökte Blomgrens på gården Myrheden i byn Radnejaur utanför Arjeplog. Det var en upplevelse redan den gången, och jag och Eva åkte därifrån med en fjällko som hette 9 Flora och var 9 år gammal. Samt inte att förglömma en svart bockkilling som vi skulle få låna för betäckning av våra två getter, han fick senare namnet Svartenbrandt för sin förmåga att rymma! Inga övriga kommentarer behövs.

Imponerande 6 meter hög portal av gamla norrbottniska torrfuror

Birgitta och Gunnar framför lagårn

Jag var på väg att åka dit igen när dom vid millennieskiftet byggde en lösdrift för 23 kor, vilket jag fann högeligen intressant eftersom man aldrig hör om små mjölklösdrifter och ännu mindre om sådana för fjällkor, men det kom åter saker emellan som det gjort i alla år fram tills nu. Vi har haft kontakt genom åren, med intygsskrivande och en del tjurlån samt viss kvig- och kohandel när det behövs djur åt endera hållet. Men så i vintras ringde Birgitta och sa att "om du nu ska hinna hit innan vi säljer korna så får du allt skynda dig", och då blev det slutligen av om än i sista momangen. För vi kom dit den 12e och korna reste den 16e maj.

DET BÖRJADE I HARADS

Birgitta och Gunnars historia börjar i mina hemtrakter i grannbyn Harads där båda föddes 1939. Dom gick i samma skola och fann varandra redan i 7e klass. Efter skolan började Birgitta jobba som butiksbiträde och hann bli en av Harads första "snabbköpskassörskor" när konsumaffären moderniserades i sextiotalets början. Gunnar varvade jordbruksarbete hos en av traktens största bönder med vidareutbildning inom skogen.

Gamla lagårn från 1918

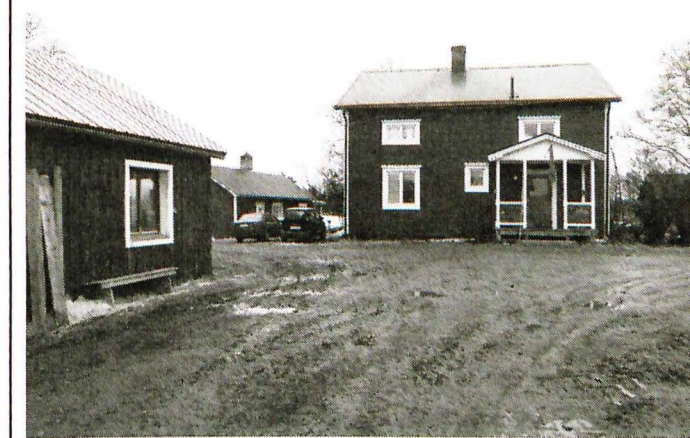
1962 stod giftermålet och 63 föddes Stina, 65 föddes Anders och 72 kom Gussar.

1967 var Gunnar färdigutbildad och sökte jobb inom skogen. Det fanns tre lediga tjänster varav en i den svenskspråkiga delen av Norrbotten, så Birgitta bad om att slippa flytta dit hon inte kunde språket, så kosan stod till Arjeplog där Gunnar började som länsskogvaktare åt skogsvårdsstyrelsen och senare även skogsförvaltare åt Arjeplogs skogsallmänning. Tjänsten innebar mycket kuskande och han fick bland vissa epitetet "allmänningens Jesus", alla hade hört om honom men ingen sett honom. Familjen bodde inne i Arjeplog och på ledig tid åkte ofta Gunnar tillbaka till Harads och hjälpte till på samma gård i akt och mening att dom skulle ta över den när dåvarande ägaren skulle sälja och pensionera sig. Det var alltså tänkt att flyttlasset skulle gå tillbaka till hembygden men det ville sig inte riktigt så.

1978 var köpepaperna skrivna men inte undertecknade, tid var bokad på lantbruksnämnden då allt skulle ställas färdigt och skrivas under när ägaren hastigt avlider och gården istället ärvs av syskonbarn som inte är intresserade av försäljning. Det blir än-

drade livsplaner och fortsatt Arjeplogstillvaro men den handlingskraftige och rätt impulsive Gunnar finner direkt på råd och kommer redan samma vecka överens med en hemmansägare om köp av fastigheten Myrheden 2:1 och åker glatt hem till sin betydligt mer jordnära Birgitta i villan och berättar att man nu ska flytta till Myrheden! Vis av erfarenheten skrivs pappren omgående och denna gång blir flytten av.

Stora delar av Arjeplogs kommun är

Bostadshuset

ren fjällvärld och det är inte mycket av den som är odlingsbar. Myrheden ligger rätt bra till för att vara i Arjeplog men är ändå på 450 meter över havet. Gården har 80 ha skog och 5,5 ha åker och är ett av de sista nybyggna som utsynades i Sverige 1918. Gården har även del av Arjeplogs allmänning vilket genom åren varit viktigt för att få ekonomin att gå ihop. Allmänningen betalar ett procentuellt stöd för tjänster som semin och veterinär och avbytarverksamhet samt även för en del inköpta varor som kraftfoder.

Man startar rätt omgående med getter och Birgitta tillverkar kaffeost som är det som efterfrågas lokalt, man håller getter 78-02. Första kvigkalven köper Gunnar från Rune och Ethel Lasko i Skerfa ute i fjällvärlden, en av bekantskaperna via Allmänningsjobbet. Gunnar berättade en gång vi talades vid att folk som nästan inte kommunen eller länsstyrelsen visste om hade man kläm på inom allmänningen eftersom man betalade ut bidrag för skogs och jordbruksverksamheten på de fastigheter som hade del i den. Så Gunnar hann se de sista fjällgårdarna tappa sina kor och några av dom köpte han hem till Myrheden. Han har besökt samtliga fastigheter

Röd fjällko och "röd" rödkulla

i Arjeplogssocken, som till storleken är lika med ett ordinärt sydsvenskt landskap.

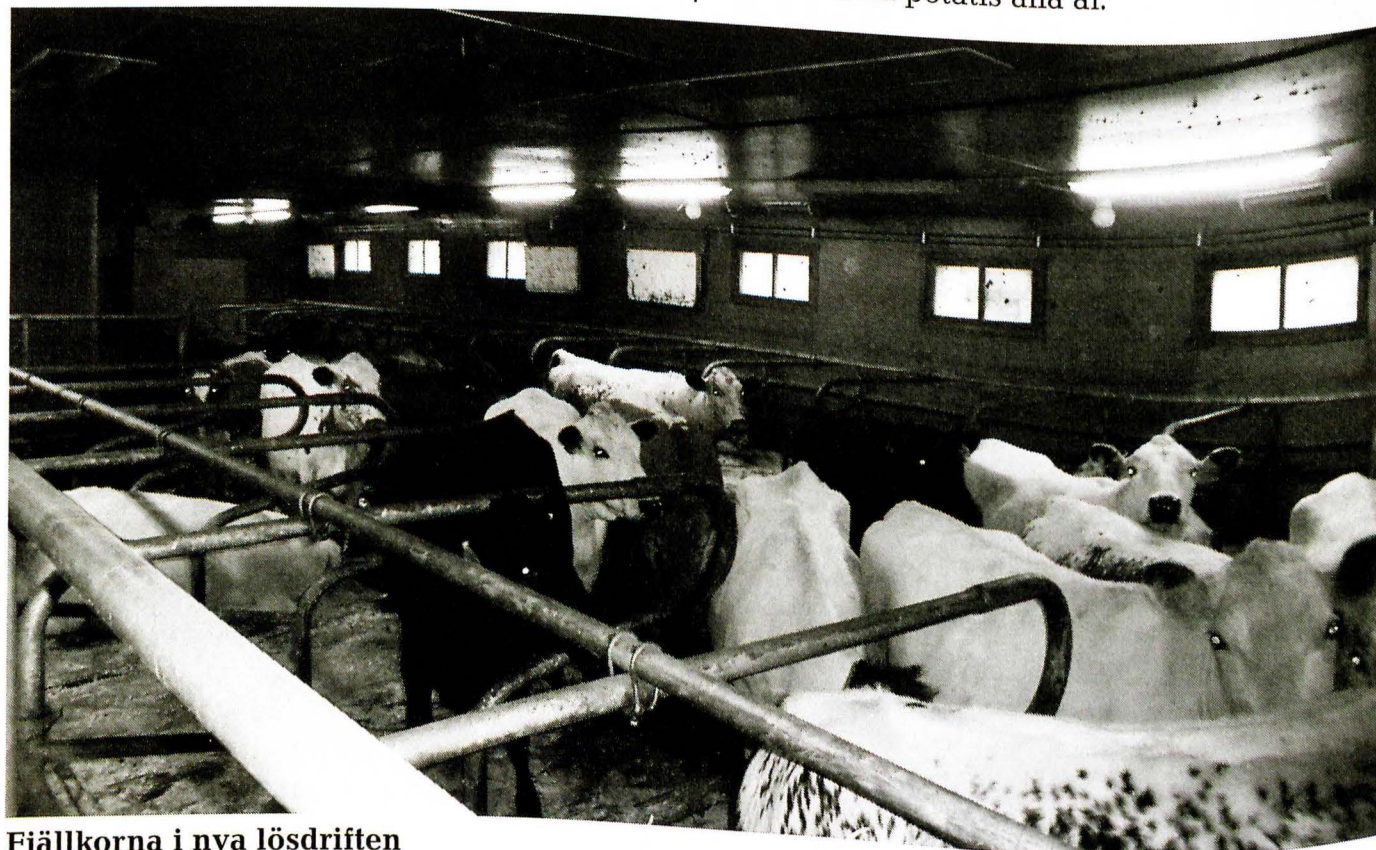
MER KOR!

Allt efter blev korna fler och mjölkleveranser till mejeriet började 85. Man köpte en ko från Örnvik, man köpte via Karlgrens slakteri en kolinje från Tornedalen samt även en fjällko "4 Kulla" från Aspås i norra Jämtland varifrån Gunnars farmor stammade. Just den kolinjen har via Kullas barnbarnsbarn, 786 Marodottern 24 Rosa blivit den dominerande i lagårn och väl över hälften av djuren stammar från henne och idag har hon levande ättlingar

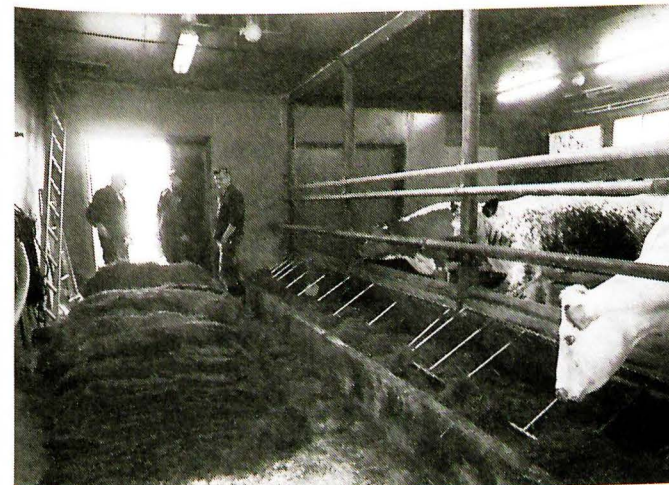
efter 4 olika döttrar.

Att det inte är "bara" att bedriva jordbruk 450 möh, på den breddgraden är lätt att intyga. Snön försvinner som regel i mitten av maj och kommer tillbaka i mitten av oktober. När koantalet ökade så ökade även den odlade jorden med arrenden så att man tillslut brukade 35 ha. Förstaskörden av ensilage kan börjas runt den 10-15 juli och följs av höskörd i augusti. Om vallarna är unga kan man ta en andraskörd i september då även löven börjar gulna och det är inte ovanligt att dom börjat falla innan skörden är klar. Ibland har man sått grönfoder men oftast föryngras vallarna på hösten. Efter höskörden plöjs vallen upp och fältet gödglas och harvas till, sen säs höfröet precis innan det fryser till och blir vinter. Då gror fröna fint på våren och vallen blir tät och fin. Detta sätt att föryngra vallar är vanligt i kärvare lägen i Norrbotten. Man lejer rundbalning och flytgödselkörning från en "grannbonde" 5 mil bortåt vägen men slätter och hökörningen sköter man själv

Gunnar är idag något så unikt som en bonde som aldrig ägt en såmaskin. Man sår varje år ca 5 ha och Gunnar sår för hand, en konst han även lärt sonen Gussar. Odlingssläget är så pass kärvt att det inte är säkert att man får fram potatis alla år.

Fjällkorna i nya lösdriften

Foderbåset i nylagårn

NY LAGÅRD!

När getterna avvecklades blev det plats för en varm lösdrift i det gamla getstallet och år 2000 byggdes det 23 liggbås och 16 ätbås. Lagårn är föredömligt enkel med öppen skrapgång som mynnar i en kulvert till gödselbrunnen. Höet kan släppas ned genom en lucka i taket rakt ned framför foderbordet. För ändan av det finns en dörr genom vilken ensilagebalarna tas in och klyvs. Korna tas in i 4 mjölkbås och mjölkas i omgångar, enkelt och funktionellt. Ungdjuren hålls i den gamla lagårn från 1918. Efter ombyggnationen utökades besättningen ytterligare och de senaste åren har man hållit några rödkullor och även köpt in ett par fjällkolinjer från Hälsingland.

Jag har under mina år som periodvis kringkuskande "lagårdstittare" sällan sett en så trevlig blandning av en ny och gammal lagård som i Myrheden och det hjälps inte att det känns harmligt att det inte ska vara djur i den i fortsättningen. Men Birgitta och Gunnar må vara ursäktade, har man hållit på tills man fyller 74 så har man gjort sitt värv väl enligt alla måttstockar, och Birgittas höfter och knän ska få en behövlig "renovering" till hösten. När man har konstant ont blir det tillslut inte roligt att mjölka.

Att ha kontakt med Birgitta och Gunnar är alltid lärorikt, Birgitta är en duktig djurmänniska och Gunnar är en boren lokalhistoriker med stor kunskap om sin gamla såväl som nya hembygd. Jag har sparat en del brev jag fått av honom genom åren med rolig och intressant läsning kring gamla förfäders havanden och göranden som han letat fram i hävderna. Han har även suttit i Silvermuseets

"Intensivt koprat"

styrelse sen den bildades och varit politiskt aktiv på kommunal nivå. Han har också byggt en fantastisk fin "undantagsstuga" på gården och vid sjön finns en timring av sällsynt grovt timmer som bara behöver 4 stockvarv för att få full takhöjd.

Nu är de flesta av korna köpta av Hans de Waard från Jokkmokk som utökat sin verksamhet med att arrendera till en lagård i Vuollerim, någon har även flyttat hit till Svarflå. Under sommaren ska ungdjuren och kalvarna säljas och sen är sista fjällkon borta från Arjeplogs kommun. Men livet tar inte slut för Birgitta och Gunnar, barnbarnen Jarl 8, Agnar 7, Seved 4 och lilla Snöfrid som ska fylla 1år kommer att hjälpa till att fylla vardagen med liv och rörelse. Har vi tur så kommer det kanske en och annan historia i fjällkon från Gunnars historieforskande.

Fjällkon tackar för besöket och lyfter på hatten för ett jordbrukarliv, samt önskar lycka och hälsa med fortsättningen!

Text: Robert Nilsson

Foto: Eva Nilsson

29 ISE

TJUREN SOM INTE SLÄPPER EN HÄRSTAMNINGSNÖRD!

Då man är gripen av fjällrasviruset så finns det vissa tjurar som man bara inte kan tappa intresset för, en av dem är 29 Ise SKB 6617.

När jag för väl 20 år sedan började intressera mig för härstamningarna på fjällrastjurarna så hamnade jag rätt snart på de 17 tjurar som genbanksnämnden köpt in från Nordavel i akt att de skulle sparas med särskild noggrannhet för framtiden. En av dessa var 29 Ise och han var verkligen kvalificerad för att vara bland de "sjudderton" eller hur man nu ska benämna den celebra utvalda skaran. Senare hittades ytterligare tjurar med i många fall unikare härstamningar än en del av dom 17 som köptes in, men de 17 valdes ut bland de tjurar man visste om då det begav sig och ingen skugga ska falla på det urvalet, alla var på sitt sätt unika och intressanta. Men för mig har alltid 29 Ise gällt som en av de allra intressantaste oavsett vad som senare hittats i kvävekärnen.

Vad var det då som gjorde 29 Ise intressant? Ja för mig som när jag var barn tyckte att den månatliga provmjölkningen i lagårn var en av månadens höjdpunkter (det tycker jag faktiskt ännu) så fascinerades jag redan som 7åring när jag läste om Ise i 1970-71 års tjurkatalog från Norrlands tjurcentral. Han hade en sällsynt högavkastande fjällko som moder som då man köpte in Ise till semin hade mjölkat 5957 4,9 293 i snitt på 2 år och 10 månader. Vilket den just läskunnige sifferbitne 7åringen såg var mer än någon av

mammas och pappas SRB kor! Det var till och med så att den avkastningen vad gäller kg smörfett var bättre än de flesta av den tjurkatalogens tjurmödrar av SRB ras. Så nog var 41 Isabella SKB 8333 som Ises mor hette, en rätt speciell fjällko på sin tid. Hon var född 651024 och var alltså bara dryga 4 år när hon fick sin tredje kalv inköpt på semin vilket då var mycket ungt för att ha kvalificerat sig som tjurmoder.

När hon senare fick fler år på sin

29 Ise SKB 6617

produktion så blev slutresultatet 6374 4,8 306 på 4 år och 11 månader vilket skulle vara mer än godkänt i vilken fjällrasbesättning som helst även idag drygt 40 år senare! Jag tror även om det är lite osäkert att hon var andra fjällko att komma över 300 kg smörfett i snitt. Även hennes mor 30 Isidora SKB 7873 född 591209 var en framstående mjölkko på sin tid med ett snitt på 4795 4,8 232, tyvärr fick hon "vasst" och fick slaktas i förtid.

Senare blev det naturligtvis härstamningen som man dreglade mest över med 6 Tive SKB 6380 som fader och 176 Lange SKB 5350 som morfar och 4 Dore SKB 1105 som MMF. Ise var då han plockades ut för genbanken den ende kvarvarande tjur ur linjen från sin berömda farfader Varg ST 8036 som var en av 50talets STN dominanter. Senare visade det sig att sperma även fanns fryst efter hans fader 6 Tive, men egentligen så är Ises möderne intressantare än Tives så det förlorar han ändå inte på. Ises morfar 176 Lange kommer ur en udda norrbottenstjurlinje som stammar från gamle matadoren Soon R4517, en av de första norska STN-importerna. 176 Lange finns bara kvar som morfar hos Ise och 715 Rito SKB 76715.

MMF till 29 Ise är gamle matadoren 4 Dore, som var den siste store tjuren ur Odenlinjen, och en hörnpelare under ett drygt decennium i den framgångsrika aveln i Trångsvikens tjurförening. MMMF till Ise hette 11 Start SKB 912 och var född hos Nils Holmsten Mo Trångsviken efter deras föreningstjur 44 Dag SKB 196. Dag var en sonson och även dotterson till Jämtlandsmatadoren Zaren

R3056. Så redan här är Ises härstamning av det mer udda slaget och det var ingen stor bedrift att inse att han var betydelsefull ur genetisk synpunkt som en härstamningsbredare av rang.

Men en sak störde och det var att det inte gick att komma längre i härstamningen på denne intressante tjur. Alla de enskilda gamla genbankstjurarna är som en länk tillbaka till fjällrashistorien. Ett hopp tillbaka till tiden innan korsningsaveln nästan som en tidskapsel, och eftersom vi har fädernelinjerna så väl dokumenterade via stamböckerna så är det att komma så långt tillbaka på mödernet på tjurarna som är utmaningen och det riktigt intressanta för härstamningsnörderna.

I stamboken så strandade jag på Ises mormorsmor 2 Isa som fanns angiven som mor till 31 Isadora och när en mor till en stamboksförd ko inte själv var stamboksförd så angavs bara hennes faders stamboksnummer och därmed var det stopp. Oj att jag var avundsjuk på de norska STN-stamböckerna som dokumenterade mödernet så mycket bättre, endera till närmaste stamboksförda ko eller så långt bak det bara gick även om

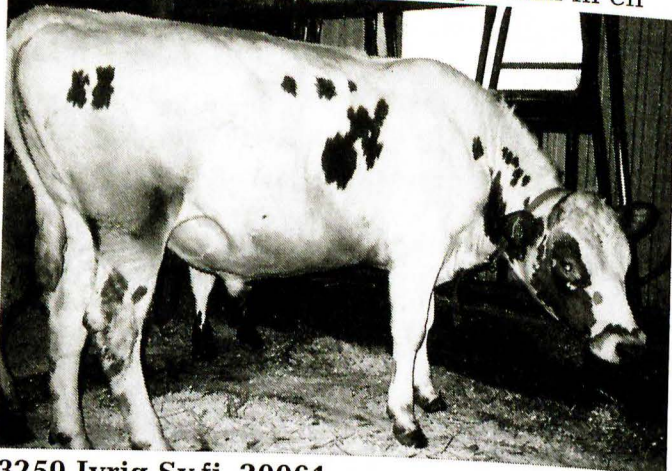
41 Isabella SKB 8333, Elov Elfsgårds favoritko

Foto: Gunno Elfsgård

korna inte var stamboksförda. Det mest harm-
liga var att Elov Elfsgård var gammal och
redan för sjuk för att intervjuas om varifrån
kolinjen kommit bakom 2 Isa. Jag var till en
granne i Bångåsen och gjorde ett reportage
till fjällkon i mitten på 90talet och dom bru-
kade Elfsgårds mark och när jag frågade om
dom trodde att det gick att besöka Elov så
avrådde dom och sa att han blev lätt orolig
om det kom nya människor så jag lät bli.
Men sen av en slump en gång då jag le-
tade efter andra uppgifter i jag tror det var
1950års SKB stambok, så hittade jag bland
avkastningsuppgifterna som finns längst bak
i boken noteringar om att Elfsgård haft en
ko stamboksförd som SKB 3845 som den 19
november 1948 fått en kvigkalv nr 2 efter 11
Start SKB 912 och då var vi ju helt plötsligt i
matchen igen!

Det visade sig att när Elfsgård en gång
startade som lantbrukare så köpte han in en

3259 Ivrig Sv.fj. 20061

ko vid namn 111 Irma som stambokfördes
med SKB 3845 och det var från henne alla kor
ur I-linjen kom som han hade.

111 Irma kom från Björkbacka ålder-
domshems besättning som om jag förstätt
det rätt då var en kommunalt ägd fjällras-
besättning. Som de andra korna i Östersunds
närhet gick dom med korna till tjuren i Oden-
sala tjurförening så fader till henne var King
Tyrus SKB 1300 efter STN tjuren Tyrus SKB
220. Som morfar hade hon gamle Höstthon
SKB38. Linjen gick att följa ned på 1910talet
och Ise fick 10 kända generationer ned på
modernet istället för 3! För en "normal"
fjällrasfantast så måste det ju te sig som
tämligen likgiltigt med antalet generationer
bakåt men för den sanne "nörden" är det
stor skillnad!!

I efterhand är jag glad att jag inte
störde Elov med ett besök när han var på
ålderns höst, även om det hade varit fan-
tastiskt intressant att samtala med honom
när han var frisk och vid god vigör, nu gick
ju inget förlorat av härstamningen kring
29 Ise och tack vare Elovs son Gunno så
har vi även ett kort på 41 Isabella. Gunno
berättade att han blev enkom hemkallad på
fotograferingsjobb av fadern för att fota kon,
det var viktigt för Elov att ha en bild på kon.
Men nog hade det varit roligt att fått höra
historien om hur han kom över denna
kolinje.

Nå att en tjur är unikt intressant är
nu i Ises fall helt klart, vad gör man då? Ja
självklart försöker man göra en son till allmän
användning!!! Och det försökte vi mer än en
gång sen vi startade projekt rädda fjällkon
och sen fjällrasavel! Först ut blev 3 Peter som
en gång "gjordes" av Patrik Gyllenhammar
men föddes på Ekeskogs efter det att Ronny
Lund köpt gården. Modern kom från Elna
Aronssons G-linje så kvalitet fanns och hösten
95 samlades han med 688doser. Så nu var
första etappen klar.

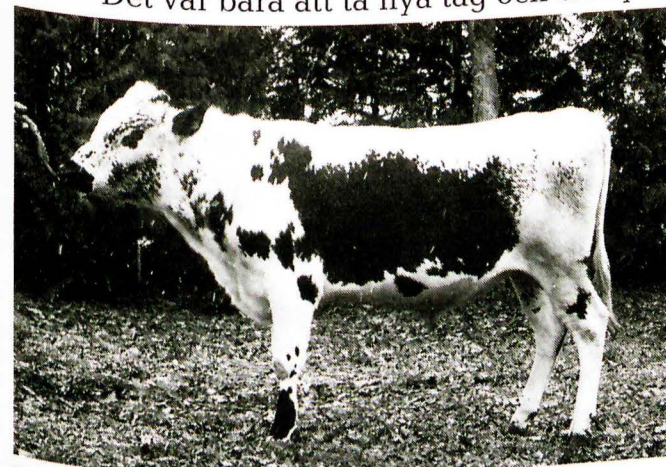
Naturligtvis ville vi ha fler tjurar efter
Ise då man aldrig får en komplett nedärvning
bara med en tjur, och helst ville vi ha en som
kunde komma in på "vanliga" semin så att
vi fick större spridning på Ises unika gener.
Näste Ise son till rakning var en riktigt in-
tressant variant, 3259 Ivrig. Född hos Hedling
på Lisselbäcka och uppfödd av Blomberg
i Furudal. Modern var den gamla fina 94 Sip-
pa som mjölkade i 11,5 år, med sitt moderne
härstammande från Sixten Thor i Vemdalen.
94 Sippa hade redan 6776 Lippo på semin
och Ivrig föddes under den tiden då tjurur-
valet sköttes av korsningsförespråkarna på
semin i Vännäs så han fick inte komma in på
Svensk Avel. Tyvärr gav han så lite sperma
på Alebäck att han åkte rakt in i genbanken.

Nytt försök och hemma hos mig föddes
en fantastisk fin tjurkalv efter Ise och 6840
Gundes moder 361 Majken som är en av de
bästa kor jag haft. Det var strul med kalven
som låg upp och ner och bak och fram i kos-
san så det blev veterinärbesök för vändning
och ut kom den fina kalven. Men nu började
det kännas som om det gick lite troll i detta
med Isesöner för den från början pigga kal-

ven började må sämre och fick till min stora
förtvivlan tas bort efter 4 dar.

Så var det Mårten Dahlbergs tur att
bistå fjällrasvärlden med en Iseson, denna
gång efter den hittills mest intressanta
kon, den fantastiska 224 Ringull med över
8500 kgs avkastningsmedel! Men tror ni
dåvarande inköpsansvarige för Fjällras/SKB
ville ta in den på semin? Naturligtvis inte! Vi
höll på att få krupp av panik över dumheten.
Nåväl Mårten födde upp den och 2143 Ibra-
him skickades till Alebäck men gav tyvärr så
lite sperma att det blev genbanken på nästan
en gång!!

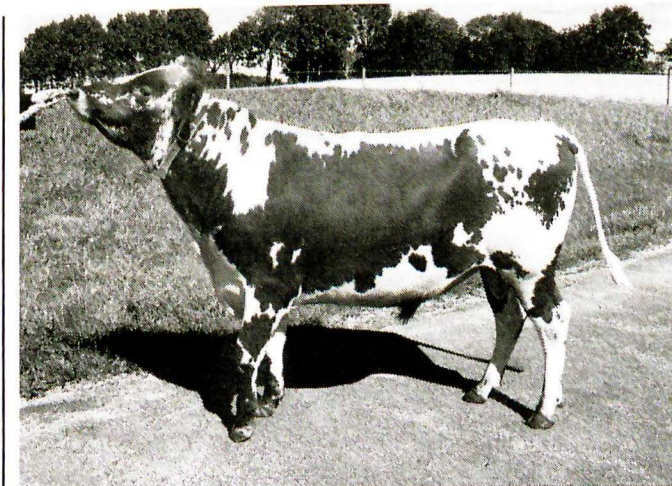
Det var bara att ta nya tag och en ny

2143 Ibrahim Sv.fj. 20111

bra tjurmoder ur grupp 1 letades upp och
seminerades med Ise, denna gång 432 Hilja,
en av undertecknads favoritkor. Naturligtvis
blev det en kviga (vilket ju är ett lätt kors att
bära), men Hilja var pigg och seminerades
åter med Ise och fick som sin sjunde kalv,
en tjurkalv efter Ise som köptes in av Svensk
Avel och gick hela vägen så att han sattes in
i semin under namnet 6875 Hövding. Som
extra bonus så har han förutom sin unika
härstamning även unikt bra egenskaper på
sin kaseinnedärvning så att han är första
fjälltjur vi hittills hittat att ha dubbla anlag
av de viktiga Kappa-kasein B och Beta lac-
toglobulin B samt Beta kasein A2. Så den
gamle favoriten 29 Ise gav oss än mer än
vi hade hoppats på, bortsett från den unika
härstamningen som jag aldrig verkar kunna
sluta tjata om så är vde han fina kaseinegens-
kaper dessutom!

Frågan är väl då om han kommer att
ge någon mjölk? Nog vore det väl typiskt om
han skulle bli tidernas minusvariant när vi
nu antligen efter snart 15 års försök fick in en

6875 Hövding Sv.fj. 96875

son till 29 Ise på semin! Ja det får tiden ut-
visa, Thomas Lundholm säger att han har så
många Hövding döttrar att han ska hålla mig
personligt betalningsansvarig om Hövding
misslyckas! Så jag får väl hoppas att så inte
blir fallet. Hövding har i alla fall en mor som
nu mjölkat i 11,5 år med 9300 kg i snitt vilket
ger henne fjärde högsta livstidsavkastning
i rasens historia och snittet ger henne även
en plats runt 10de bästa genomsnittsavkast-
ning. Dessutom har hans helsyster 571 Hissa
producerat in sig på genomsnittsavkastning-
slistan med snart 670 kg fett och protein så
nog vore det väl rackarns om det inte fanns
mjölk i Hövding!!

Men osvuret är bäst och vi får väl se
när döttrarna kalvar in, skulle det gå åt sko-
gen med Hövding så vet jag då en som i alla
fall skulle spana efter nästa tjurmoder ur
grupp ett att försöka få fram en Iseson efter.
Han bor i Svartlå och är löjligt såld på Ise!
Tänk om Elov Elfsgård i sin himmel visste
om vad han startade för mani när han köpte
111 Irma en gång på 40talet?

Text: Robert Nilsson

Foto: Elisabeth Theodorson / Arkiv

GRÄLLEFAMILJEN

Vår tidigare ordförande och fjällnärvän Patrik Gyllenhammar med flera har lämnat önskemål till fjällnära kommittén att vi åter ska redovisa våra fjällnära semintjuror i tidningen. I stället för att redovisa härstamningar och annan känd kunskap på traditionella tjurkort, vilket tidigare publicerats och som finns på vår hemsida, tar vi denna gång upp vad som i dag är känt om de tjurfamiljer de ingår i. Vi börjar i detta nummer med den största fjällnära tjurfamiljen, nämligen den som utgår från Grälle, född 1983 på Lillhärjeåbygget. Han är stamfar till inte mindre än sju av våra semintjuror, nämligen 2 Grälle, 3053 Markisen, 7011 Mark, Munter, 210 Piraten, 16 Benjamin och 3 Runar.

För att skapa någon sorts översiktlig reda i det virrvarr av djur och födelseår som följer, redovisas nedan stamtavlor på Grällefamiljen och den tidiga härstamningen på Lillhärjeåbyggets två kolinjer. En sammanfattande tabell över tillgängliga fjällnära tjuror med kodnummer kommer efter en uppdatering att redovisas i ett kommande nummer av tidningen. Tre av de i inledningen uppräknade semintjurorna, 2 Grälle, 3053 Markisen och 210 Piraten, ligger i dag i fryst genbank och är inte tillgängliga för allmän användning.

De fjällnära korna från Lillhärjeåbygget har under hela bevarandearbetet varit en viktig och mycket populär del av den fjällnära populationen. Gården och fjällkobesättningen härifrån är landets mest välkända och en presentation av den och numera bortgångna Karin Eriksson och hennes döttrar Eva och Ann känns här överflödiga. Härstamningarna på korna har utretts av Goth Bertil Johansson som var den utifrån som först uppmärksammade värdet av besättningen och köpte djur därifrån. Han fick förtroendet att under två års tid låna Karin Erikssons almanackor där flertalet brunster, kalvar med namn, betäckningar och slakter med slaktvikt noggrant

nedtecknats sedan slutet av 1960-talet. Goth Bertil fick också Nils Dalbäck att på allvar intressera sig för Lillhärjeådjuren och var därmed pionjär i bevarandearbetet med de fjällnära korna. Utan Birgitta Karlssons fantastiska insats som vår första registeransvariga och hennes noggrant nedtecknade stamtavlor över de fjällnära djuren, hade det varit svårt att få en överblick av dessa i arbetet med denna uppsats.

Semintjuren 2 Grälle SKB 6870

GRÄLLES ANOR OCH HISTORIER DÄROM

Grälle var efter Tubus och Kranse. Modern Kranse var född 1976 på Lillhärjeåbygget. Kranse's mor Ros, som var rödsidig, är född antingen 1971 eller 1972. Ros var i sin tur antingen efter Vallros, född 1962 eller Lyckan, född 1967. Vallros var köpt till Lillhärjeåbygget från Djursvallen och Lyckan var hennes dotter.

Kranse's far var Fabian, född 1973, köpt till Lillhärjeåbygget från Karin Martinsson i Glöte. För att få reda på mer om bakgrunden till tjuren Fabian ringde jag upp Karin Martinsson i augusti 2012. Karin är född på mitten av 1920-talet och därmed snart 90 år. Hon slutade med korna 1975. Korna var av gamla linjer från trakten. Vanligen fanns det 6-8 kor i besättningen. Man använde ofta egna tjuror. För att få in nytt blod i besättningen lånade man ibland en tjur från någon granne eller

anlitade semin. Karin och hennes make hade en fäbod som heter Häggingdalen och ligger öster om Häggingfjället, nordväst om Lillhärjeåbygget. Man gick ofta och hälsade på i Lillhärjeåbyggets fäbod Hackåsen. Karins makes mormor var född på Lillhärjeåbygget 1869.

Tjuren Fabian kallades Fabian Glöt på Lillhärjeåbygget och var vit med svarta öron och mule men hade även lite svarta teckningar på kroppen. Karin Martinsson har inte kvar några papper om honom så därför förblir härstamningen okänd. Fabian finns kvar i flertalet av de kor som finns i dag med härstamning från Lillhärjeåbygget.

Grälles far Tubus är född 1981 och hans mor Stolta var född 1978. Stolta var gråsidig och efter tidigare nämnda Lyckan och har därför blod till minst 50% från Djursvallen i sina ådror. Lyckans far är inte känd, men var en av Lillhärjeåbyggets egna tjuror.

Stoltas far är Leo, svartsidig och född 1976 hos Axel Högström och sambon Maria Anderson i Lillhärjedalen. Maria är kusin till Back Elis som vi i fjällnära kretsar känner som ägare till en av Särnagruppens ursprungsbesättningar, vilket man kan läsa om i Fjällkon nummer 4:2010. Mor till Leo är 100 Pärla som senare såldes till familjen Anshelm Frid i Lillhärjedalen. Hon var ett tag i kontroll och mjölkade 2883 kg med 4,0 i fetthalt.

Jag har nyligen haft flera telefonsamtal med Maria och Axel. De levererade mjölk till mejeri en period när de hade som mest kor, 7-8 stycken. De har en fäbod cirka en mil västnordväst om Lillhärjedalen med namnet Bildhöst.

Det finns en trevlig uppsats "Vandring i sommarljus", författad av Inga Björk och som är ett utdrag av en bok som heter Kvinnornas Sverige. Utdraget är publicerat på webben med denna länk: <http://www.glesbygdsbor.se/wp-content/uploads/2009/12/Kvinnornas-Sverige-s226-235-1.pdf>. I uppsatsen berättas om kvinnor i Härjedalen, bl.a. från Lillhärjeåbygget, Nyvallen och Bildhöst. Jag tar mig friheten att här citera vad Inga skriver om Maria och Bildhöst: "I Lillhärjedalen bodde Maria på Bildhöst. Hon gick med sina djur till fäboden i 69 år ända sedan hon var sex år. Sommaren 2007 blev Marias sista sommar på Bildhöst. Nu

102 Grågås

finns det snart inte en levande fäbod i det förr så fäbodtäta Lillhärjedalen". Marias livsgärning är ett gott exempel på småbrukarkvinnors arbetsinsats som i sanning är värd respekt och beundran.

Härstamningen på Grälles far Tubus är inte säkerställd. Med tanke på att man på Lillhärjeåbygget vanligen använde ettåriga tjuror är det troligt att Markus, född 1979 är far till honom, men det har inte gått att utläsa ur almanacksanteckningarna. Mor till Markus är den vid detta laget välkända Lyckan. Far är Piraten, född 1977, men om honom återkommer vi senare.

Det finns en brasklapp beträffande Tubus. Sommaren 2012 pratade jag med Yvonne Dahl från Lofsdalen som vi vet lånat ut tjuror till Lillhärjeåbygget. Hon berättar att hon lånat ut en fem-sex tjuror fram till i början på 1990-talet, bl.a. en Fabian (ej att förväxla med Fabian från Glöte) som var en relativt stor tjur, helvit med svarta öron och mule. Han var på Lillhärjeåbygget mellan 29 sept. och 8 nov. 1985. Den avkomma som finns redovisad efter honom slaktades men det finns inget nämnt om de andra tjurarna.

För att få mer kännedom om hur bruket av fjällkorna var förr i Härjedalen så tar vi upp lite fakta om Yvonne's besättning. Antalet kor har under åren varierat mellan 6 och 16. Det var bra mjölkkor med hög fetthalt i mjölken. Yvonne använde ofta egna tjuror men anlidade ibland semin för att undvika inavel. Korna handmjölkades. Mjölksmaskin användes först under senare år. På slutet fick Yvonne själv åka tre mil enkel resa för att lämna mjölken. 2009 tog barnbarnet Sissi över driften men fick i och med ägarbytet inte längre leverera mjölk till mejeriet. Korna

i besättningen är från gamla linjer i trakten. Sissi har även en linje som kommer från Spånberg i Särna, ett namn som vi känner igen bakom fjällnära Särnagruppen. Sommarvistet är på Bølbergsvallen, där djuren går på ett fritt skogsbete. Först var det en fåbod, sen en by, för att sedan återgå till ett fåboställe utan permanent boende.

GRÄLLEFAMILJENS URSPRUNG

Som vi sett är de tidiga tjurarna bakom Grällefamiljen osäkra, beroende av att Markus, född 1979, inte är säkerställd som far till Tubus. Om det ändå är så och ovannämnda Piraten är far till Markus så är Piratens far någon av tjurarna födda 1975, Markisen eller Linus. Längre än så kommer vi inte med säkerhet tillbaka i tiden, även om Markisens far lär vara en annan Linus, född 1973, med Fina född 1967 som mor. Fina kan ni läsa om under nästa rubrik.

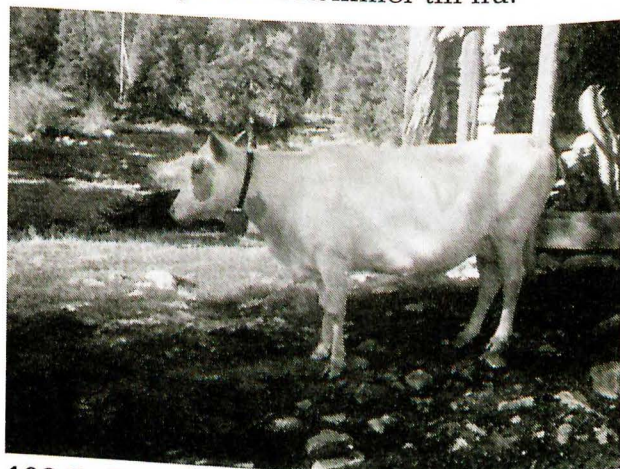
Moder till Piraten är Deja, född 1965, med härstamning från Strähles i Lillhärdal. Mor till bägge Linusarna är Fina (Finte) född 1967. Båda dessa kor redovisas under nästa rubrik. Slutligen är Markisens mor Tusse, född 1963. Tusses far är okänd men modern heter Muska och är köpt till Lillhärjeåbygget från Dravagen i slutet av 1940-talet.

NÅGOT OM LILLHÄRJEÅBYGGETS TVÅ KOFAMILJER

Vi börjar med den kofamilj vi kallar Prydafamiljen. Den har sitt ursprung i en liten gråsidig ko, Docka från Lövnäsvallden. Hon fick dottern Deja 1965. Deja köptes till Lillhärjeåbygget från Anna Strähle i Lillhärdal i början av 1970-talet när hon avvecklade djurhållningen. Dottersonen Kent-Ove berättar att Anna avled för några år sedan nyss fyllda 90 år. Kent-Ove, som bor på morföräldrarnas gård i Lillhärdal, berättar att det finns plats för sex kor i fjöset. Somrarna tillbringades på fåboden i Lövhögen. Kent-Ove var barn när Anna hade djuren kvar men han minns Deja som hade röda öron och var rödfläckig på kroppen.

Deja fick 1979 en kvigkalv med Pontus, född 1978 på Lillhärjeåbygget. Därmed är vi framme vid Pryda som hade mycket svart på huvud och hals och var svartfläckig på

kroppssidorna. Pryda kom genom dottern 107 Nöjda och sonen Julius att få stort inflytande på en av tjurlinjerna som utgår från Grälle, vilket vi kan läsa om under nästa rubrik. Prydas far Pontus är efter tidigare nämnde Markisen, född 1975 och Fina (Finte) född 1967. Fina har givit namn till Lillhärjeåbyggets andra kofamilj som vi kommer till nu.

103 Snögås

Finas ursprung är inte helt klarlagt. Hennes mor hette Sköna och var född 1954. Mormodern ska ha hetat Snövit. Enligt Goth Bertil ska Karin Eriksson muntligt ha uppgett Muska som mor till Snövit. Muska minns vi som inköpt från Dravagen i slutet av 1940-talet.

Fina fick två döttrar som vi väl känner till i härstamningarna härifrån, 102 Grågås (Tusse), född 1981 och 103 Snögås (Snajken), född 1978. Far till Grågås är Markus, född 1979 och far till Snögås är Piraten, född 1977.

SEMINTJURARNA

Så är vi då efter, många om och men, framme vid semintjurarna. Grälle fick två söner, Julius och Grälle, bägge födda 1985. Julius fick med sin helsyster 107 Nöjda sonen Krans. Krans fick med sin mor Nöjda sonen Lukas. Efter ytterligare en son-morparning är vi framme vid semintjuren 2 Grälle. 2 Grälle är alltså resultatet av en minst sagt kraftig linjeavel. Pryda och gamle Grälle hade tydligen inga dåliga gener eftersom inga inavelsdefekter vad vi vet konstaterats på 2 Grälle eller avkomma linjeavlade efter honom. 2 Grälles son Markisen och sonson Mark är födda utanför Lillhärjeåbygget. Markisen har som mor 51 Bjellkrus som är efter semintjuren 1 Arne från Biellojaure och 17 Kruslind (se stamtavlan

för Prydafamiljen) och Marks mor är 29 Mån-sken efter semintjuren Joker och 3 Majros (se stamtavlan för Finafamiljen).

I den andra linjen har vi Munter som är sonson till Grälle född 1983 och 210 Piraten som är sonson till Munter (se stamtavla och sammanställning nedan). Båda är födda på Lillhärjeåbygget efter 104 Snövit respektive 102 grågås. 16 Benjamin är son till Piraten med 100 Sköna från Gölin Morlinds besättning i Klövsjö som mor. Slutligen har vi 3 Runar som är sonson till Piratens far 108 Valter med 28 Runa från Funäsdalen som mor. **2 Grälle** (SKB 6870). Född 1992 hos Karin Eriksson och Sture Sundgren på Lillhärjeåbygget. Ägdes vid samlingstillfället av Birgitta och Kurt Karlsson, Tidaholm, numera Boden. Grälle lär ha varit en snäll men lite skygg tjur. Han var gråsidig (gråbrun) och något lågställd.

3053 Markisen (Sv.fj. 20070). Född 1997 hos Goth Bertil Johansson, Rättvik. Markisen var gråsidig. Han hade ett gott lynne samt fungerade bra i tvåfåbodssystem och dess hantering.

7011 Mark (Sv.fj. 24716). Född 2007 hos Karin Strömberg och Håkan Lundqvist, Vintrosa. Ägdes vid samlingstillfället av Mona Loberg och Ivan Eriksson, Enköping. Mark var gråsidig (gråbrun), vaken och pigg.

Munter (SKB 6814). Född 1989 hos Karin Eriksson och Sture Sundgren, Lillhärjeåbygget. Han var en lugn tjur med vaksamma men kontaktsökande döttrar som inte gett några problem vid inmjölkning. Någon 100% fjällnära dotter har vid 2:a - 3:e kalvningen mjölkat över 20 kg/dygn. Munter var vit med grå tecken och prickar.

210 Piraten (Sv.fj. 20037). Född 1995 hos Karin Eriksson, Lillhärjeåbygget. Piraten var en liten tjur med ett gott lynne. Han var vit med grå fläckar på huvud, hals och vid svansroten.

16 Benjamin (Sv.fj. 20094). Född 1999 hos Tove Undin (numera Klackenbergs) Stöpa-fors. Han var en pigg liten tjur.

3 Runar (Sv.fj. 20112). Född 2000 hos Jan-Erik Andersson, Vårgårda. Ägare vid samlingstillfället var Birgitta och Kurt Karlsson. Runar var vit med röda tecken och prickar. Han var snäll men något reserverad.

REFLEXIONER

Som vi sett så var Lillhärjeåbyggets fjällnära besättning långt ifrån den isolerade rest av kor från 1800-talet som man i det tidiga bevarandearbetet hoppats och trott. Tvärtom så är den största andelen gener i denna besättning med tydlighet inkomna efter slutet av 1940-talet. Minskar då detta faktum värdet på korna från Lillhärjeåbygget? Nej! Jag vill mena att det förhåller sig tvärtom. I stället för en genetiskt smal rest från några kor från 1800-talet har vi istället en betydligt bredare genetisk bas från djur härstammande från trakten runt Lillhärdal och Glöte. Låt vara att ursprunget av dessa djur är okänt, likaså en eventuell liten inblandning av andra raser. Risker av inblandning från andra raser fanns alltid när seminverksamhet var inblandad. I Härjedalen kom dock inte seminverksamheten igång förens i mitten på 1960-talet. Jag ser i stället korna från Lillhärjeåbygget, tillsammans med kor från de andra fjällnära besättningarna från Funäsdalen, Klövsjö och Särna som en ytterst bevaransvärd rest av en sydlig fjällkopopulation med kolinjer som kanske helt saknas i den övriga fjällrasen. Jag är personligen övertygad om att den kommer att bli en viktig del av den förhoppningsvis ljusare framtiden för fjällrasen än den vi upplever just nu och en viktig del i ett framtida resurssnålt jordbruk.

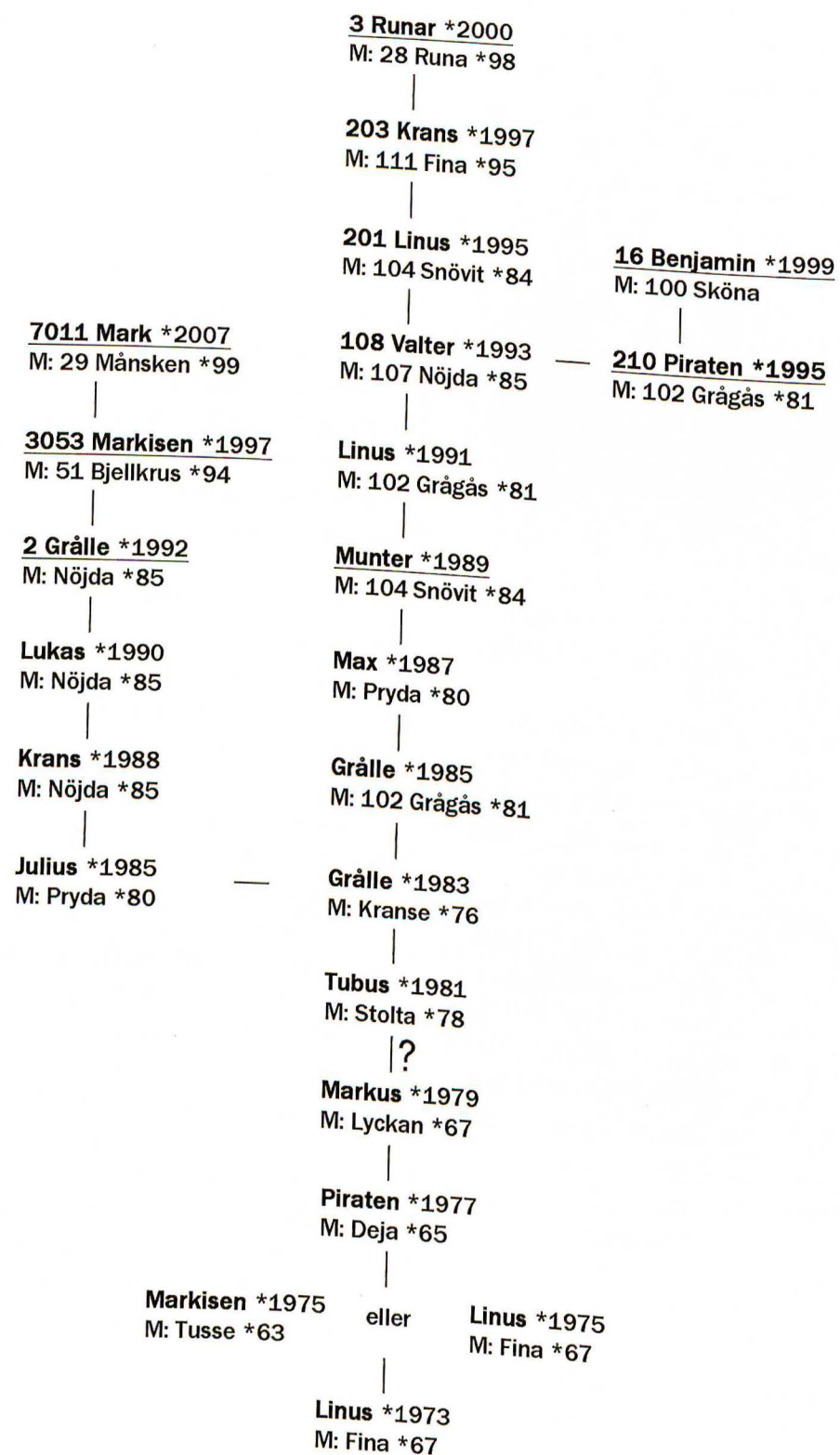
En annan reflexion är också att talet om isolerade gårdar med litet utbyte av djur utifrån ser ut att vara en myt. Djurhållningen på Lillhärjeåbygget, som setts som mest isolerad av alla, skiljer sig föga från de andra gårdarna som nämns i texten ovan. Man var förr väl medveten om riskerna med inavel. När det gällde rekrytering tog man oftast avkomma från en tjur som man lånat eller köpt utifrån eller anlidade semin när den tjänsten blev tillgänglig. Det mönstret går igen även när man ser till andra småbruk i Härjedalen och Dalarna under senare hälften av 1900-talet.

Till slut skänker vi en tacksamhetens tanke till Karin Eriksson och alla andra som varit med och bevarat Grällefamiljen för eftervärlden.

Text: Lars-Göran Lindgren
Fjällnärakommittén
Foto: Birgitta Karlsson

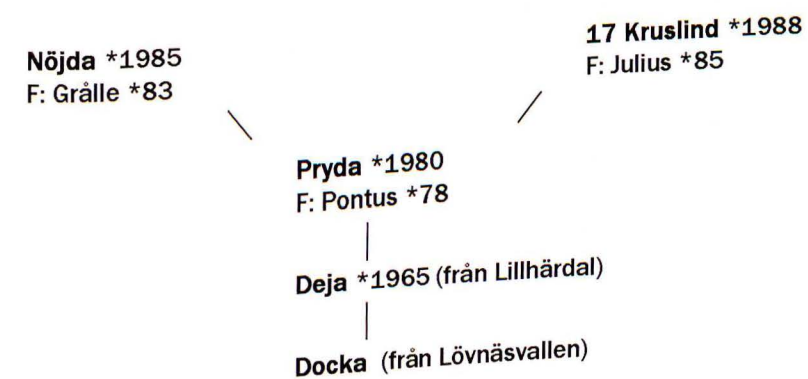

GRÄLLEFAMILJEN

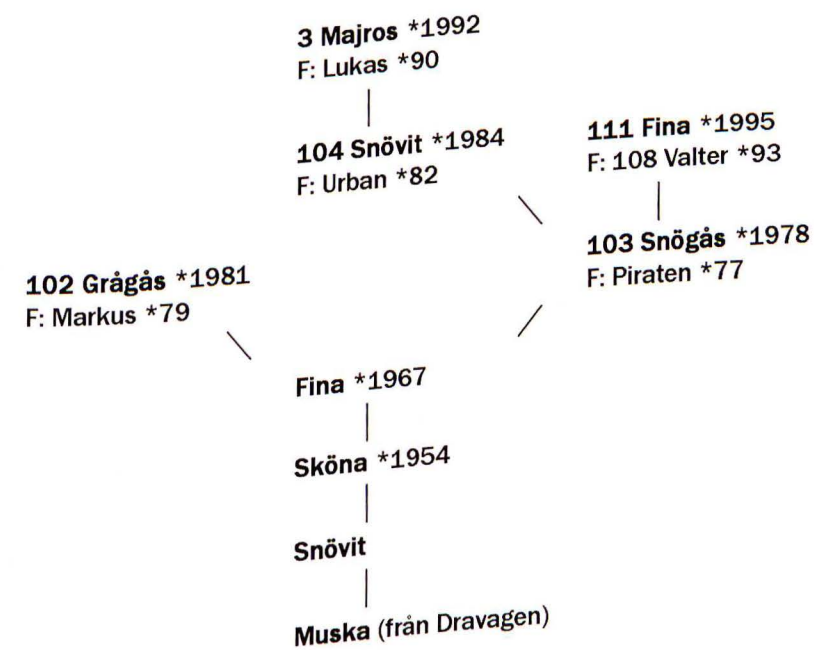
Fjällnära semintjurar är understrukna med heldragen linje.
Notera att Grällefamiljens tidiga härstamning är osäker, beroende av att Markus, född 1979, inte är säkerställd som far till Tubus.

PRYDAFAMILJEN

Notera att endast kor som är inblandade i Grällefamiljen tagits med i stamtavlan.

FINAFAMILJEN

Notera att endast kor som är inblandade i Grällefamiljen tagits med i stamtavlan.

Porto betalt
A-post

~~Ävs: Svensk Fjällrasavel
c/o Robert Nilsson
Övre Svartilå 515
961 98 BODEN~~

I NÄSTA NUMMER:

Redaktionen fick ändra planer och "hann inte" till Norge detta nummer.
Vi träffar Aksel och Frederike i Fjällkon nummer 3.

Foto: Emma Nilsson

Detta material har delvis
finansierats med EU-medel